

PROF. DR.

AHMET ŐİMŐİRGİL

KAYI-XI

OSMANLI TARİHİ

ELVEDA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
BİRİNCİ BÖLÜM	
MEHMED REŞAD HAN	13
MEHMED REŞAD HAN SALTANATTA MI?.....	15
ARNAVUTLUK'TA VAHİM HATA	16
MEŞHED'DE BİR TÜRK PADİŞAHI.....	19
TRABLUSGARP	23
BU NASIL BİR İHANET?.....	25
SAVAŞ GELİYORUM DİYOR!	27
İTALYA TRABLUSGARP'TA	30
İTTİHATÇILAR NEYİN PEŞİNDE!.....	33
UŞİ (OUCHY) ANTLAŞMASI	36
SIRA BALKANLARDA MI?.....	39
TÖREN ÜNİFORMALARI HAZIRDI AMA!.....	40
İŞKODRA'NIN KAYBI!	42
TÜRK-SIRP SAVAŞI.....	44
KALK BABA, KABRİNDEN KALK!	46
SANDANSKY İLE İÇKİ MASASI SARHOŞLARI!.....	47
EDİRNE MÜDAFAASI VE ŞÜKRÜ PAŞA.....	49
TÜRK-YUNAN SAVAŞI	53
BABIALİ BASKINI	56
SU TESTİSİ SU YOLUNDA KIRILDI!.....	60
İKİNCİ BALKAN SAVAŞI.....	62
KAYBOLAN ÜLKE VE ŞEHİRLER!	64
BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NA DOĞRU	68
OSMANLI'NIN DURUMU!	69

ELDE ALMANYA KALDI!.....	72
HER ŞEY PARA İÇİN MİYDİ?.....	73
OSMANLI CİHAN HARBİ'NDE.....	75
CİHÂD-I EKBER.....	77
CİHAN HARBİ'NDE İLK CEPHE: KAFKAS	79
HOCAM OLMASAN İDAM ETTİRİRDİM!.....	81
KENDİSİNİ NAPOLYON ZANNEDENLER VAR!.....	82
SARIKAMIŞ HAREKÂTI	85
FELAKET	87
KARDAN GENERAL!.....	88
BİR MAZİ TUTUŞTU SARIKAMIŞ'TA.....	90
TEHCİR.....	92
ÇANAKKALE CEPHESİ.....	96
BAŞKENT ANADOLU'YA MI?.....	99
BİR DÜNYA GÜCÜ ÇANAKKALE ÖNÜNDE!.....	102
18 MART ZAFERİ.....	104
KARA SAVAŞLARI	107
TAHLİYE	113
SAVAŞIN NETİCELERİ	115
ÇANAKKALEYİ GEÇİLMEZ KILAN VASIFLAR.....	118
IRAK CEPHESİ	125
SELMAN-I PAK ZAFERİ	128
KUTÜ'L-AMÂRE'NİN ZAPTI.....	130
CEMAL PAŞA.....	133
ÇEVRESİ AJAN DOLU SURİYE HÜKÜMDARI MI?.....	136
ŞERİF HÜSEYİN VE HİCAZ İSYANI.....	139
İTTİHAT VE TERAKKİ MÜTEGALLİBESİ!	142
SYKES-PİCOT ANTLAŞMASI	145
TALAT PAŞA.....	148
IRAK CEPHESİNDEKİ GELİŞMELER.....	153
GAZZE'DE İNGİLİZLERE ŞİDDETLİ DARBELER!	155
KUDÜS DÜŞTÜ!.....	157

ÇARLIK RUSYA'NIN ÇÖKÜŞÜ	159
MEDİNE MÜDAFAASI	161
DÜNYA VE AHİRET SULTANIMIZSIN!	163
MEHMED REŞAD HAN'IN VEFATI VE ŞAHSİYETİ	164
ŞAHSİ HUSUSİYETLERİ	167
DEVLET ADAMLIĞI MI?.....	168
BUNA DERLER KUZUM ALMAN TUZAĞI!	170
PADİŞAHIN ÜNLÜ GAZELİ.....	171

İKİNCİ BÖLÜM

SULTAN VI. MEHMED VAHİDEDDİN.....	175
VAHİDEDDİN HAN'IN CÜLUSU	177
EYVAH BU BİR FELAKET!	179
CİHAN HARBİ'NDE SON DURUM!	181
YAPACAK BİR ŞEY KALMADI!	183
TESLİMİYET GÖRÜŞMELERİ	185
MONDROS MÜTAREKESİ	188
İTTİHATÇILAR!	190
TÜRK MÜ SÜR ÖLÜME!	194
KURTULUŞ DİYE SUNMUŞLARDI!	195
BİR BAŞKA BOZGUN	197
VAHİDEDDİN HAN VE MUSTAFA KEMAL	202
PERA PALAS GÜNLERİ!	204
YUNANLILARIN İŞGAL HAREKETLERİ!.....	208
KAZIM AĞA, İSMET AĞA OLALIM!.....	210
ONLAR KONSEYİ!.....	212
DEVLETİ KURTARABİLİRSİN!.....	214
TARİHİN BİR DÖNÜM BELGESİ: VİZE.....	217
YETKİ VE YARDIM	219
MUSTAFA KEMAL ANADOLU'DA	221
KAHRAMAN, GAZİ VE ŞANLI ŞEHİRLER.....	224
DAMAT FERİD PAŞA	227

KIRILMA.....	230
YENİ SADRAZAM VE HUSUMETİN GİDERİLMESİ	232
MİSAK-I MİLLÎ	234
İSTANBUL'UN İŞGALİ VE YENİ MECLİS	237
SEVR'E GİDEN YOL	240
LONDRA KONFERANSI	241
SAN REMO KONFERANSI.....	243
SEVR ANTLAŞMASI	244
MİLLÎ MÜCADELE	247
623 YILLIK YOLUN SONU!	255
İPLER NE ZAMAN KOPMUŞTU!.....	258
PADİŞAH YURT DIŞINA KAÇTI MI?.....	263
MUSTAFA KEMAL'İN BAKIŞI!.....	266
ELVEDA.....	267
İHANET Mİ?	269
NE GÖTÜRDÜ?.....	271
HİCAZ YOLCULUĞU VE İNCE HESAPLAR.....	274
İŞTE BENİM HİKÂYEM!	277
SAN REMO	283
ESRARENGİZ ÖLÜM!.....	286
VAHİDEDDİN HAN VE LOZAN.....	287
VEFATI.....	290
KUDRETLİ TARİHİN EN ACI SKANDALI!.....	293
ŞAHSİYETİ.....	297
BU HİCRANA CAN DAYANMAZ!	299
BİR FATİHA YERİNE!	303
SON SÖZ.....	307
BİBLİYOGRAFYA	313
DİPNOTLAR.....	327
İNDEKS.....	347

BİRİNCİ BÖLÜM
MEHMED REŞAD HAN

Savlet etmişdi Çanakkale'ye bahr u berden
Ehl-i İslâm'ın iki hasm-ı kavîsi birden

Lâkin imdâd-ı ilâhî yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal'a-i pûlâd-beden

Asker evladlarımın pîşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrâk nihâyet düşmen

Kadr u haysiyeti pâmâl olarak etdi firâr
Kalb-i İslâm'a nüfûz etmeğe gelmiş-iken

Kapanıp secde-i şükrâna Reşad eyle duâ
Mülk-i İslâm'ı Hudâ eyleye dâim me'men

MEHMED REŞAD HAN SALTANATTA MI?

Sultan Abdülhamid Han 31 Mart Hadisesi ile alakalı görülerek bir darbe sonucu saltanattan hal edilirken yerine Mehmed Reşad Han 27 Nisan 1909'da tahta çıkarıldı. Bu sırada hanedanın en yaşlı üyesi olup 65 yaşında idi.

Talat Bey'in de aralarında bulunduğu heyet tebliğ görevini yapmak üzere Dolmabahçe Sarayı'na geldi. Burada bulunan Veliiaht Mehmed Reşad Efendi'ye: "Milletin arzusu üzerine saltanat makamına getirildiniz." dediler.

Bunun üzerine Mehmed Reşad Efendi:

"Milletin arzusunu kabul ederim. Çocukluğumdan beri milletin mutluluğundan başka bir şey düşünmedim. Allah'ın yardımıyla memleketin saadeti için çalışacağım. Hür milletin ilk hür padişahı olmakla iftihar ediyorum." diyerek vazifesini kabul ettiğini bildirdi.

Heyet, daha sonra Sultan'ı da yanına alarak merasimle Harbiye Nezareti'ne geldi. Harbiye Nezareti'nde kendisine biat edildikten sonra Sultan Reşad şeriatı, anayasayı, millet ve vatanın menfaatlerini koruyacağına dair yemin etti.

11 Mayıs 1909 Cuma günü Eyüp Sultan Camii'nde kılıç kuşanma merasimi icra edildi. Padişah'a kılıcını Konya'dan bu iş için gelen Çelebi Abdülhalim Efendi kuşatmıştı.¹

Ancak bu değişiklik o güne kadar ki saltanat tebeddüllerine hiç benzemeyecekti. Osmanlı saltanatı II. Abdülhamid Han'ın çekilmesiyle birlikte başka bir veçhete bürünecekti. Artık iktidarda olan yani muktedir olan padişah değildi. İttihat ve Terakki Hükümeti idi. Dolayısıyla Osmanlı saltanatının 1909'da Sultan II. Abdülhamid Han ile bittiğini ilan etmek yanlış olmayacaktır.

Nitekim Sultan Mehmed Reşad'ın cemiyet hakkında kullandığı şu ifadeler de bu hükmün tam tezahürüdür.

“Ben İttihatçıların işlerine karışmam zira onlar kızarlarsa adamı alaşağı ediverirler.”²

Bu durum Padişah'ın dokuz yıllık iktidarı sırasında tam anlamıyla yaşanacak olup Padişah'ın korkaklığı gibi bir hükmü verdirme-yecek kadar açıktır. Zira İttihatçılar önce gölge başkan gibi devleti idare edecekler ve ardından tüm dizginleri ele geçireceklerdir.

Basını, istihbaratı, talebe ve asker gibi zinde güçleri tamamen ellerine aldıklarından onları her zaman istedikleri gibi kullanacaklar, bu sayede toplumu da kolayca yönlendirebileceklerdir.

İşte Abdülhamid Han'ın iktidarı hanedan adına ne kadar sağlam ise şimdi de İttihatçıların hükümeti o ölçüde işlere hâkimdi.

Aralarındaki tek fark kimin adına hareket ettiklerinde idi!

Abdülhamid Han'ın, devleti, vatanı ve milleti adına çalıştığı net bir gerçek olarak meydanda iken İttihatçılar sözde vatan millet edebiyatı yapmakta idiler.

İcraatlarında ise kendilerinin bir kukla olmaktan öte olmadıkları görülecekti.

Onları kimin kullandığını bilmek için kimin kazandığını görmek yeterli olacaktır. Tarih her zaman belge değildir.

İttihat ve Terakkî'nin karşısında yer alan Hürriyet ve İtilâf Fırkası da aslında ondan farksızdı. Onlar da devletin ve milletin yanında değildi. Sadece hükümet gücünü ellerine geçirmenin mücadelesi içerisinde bulunuyorlardı. Bu hususta daha teşkilatçı olan İttihat ve Terakki Fırkası her dönemde gücü elinde tutmaya ve istediği zamanda istediği müdahalede bulunma hakkına sahipti.

Bütün bunlar Birinci Cihan Harbi'nin sonuna kadar devam edecekti.

ARNAVUTLUK'TA VAHİM HATA

II. Abdülhamid Han tahttan indirilmiş ve İttihatçılar, Meşrutiyet idaresi ile devleti yönetmeye başlamışlardı. Politikalarında tek bir prensipleri vardı. Abdülhamid Han ne yaptı ise tersini yapmak!

Bu davranışları ile Batı'nın bir piyonu olduklarını onların maşası olmaktan öte gitmediklerini bir türlü anlayamayacaklardı. Zaman bunu onlara çok acı bir biçimde gösterecek ise de ba'de harabü'l-Basra olmaktan öte gitmeyecekti.

İttihatçıların Meşrutiyet bayramını üç ay dolmadan iki büyük felaket takip etti. Birincisi, Bosna-Hersek'in elden gitmesi, ikincisi de Bulgaristan Prensi Ferdinand'ın 5 Ekim 1908'de Sultan II. Abdülhamid'e çektiği bir telgrafla Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilân etmesi idi.

Bu durumdan cesaret alan Girit Meclisi de adanın Yunanistan'a bağlandığını ilan edecekti.³ Ülkeyi kurtarmak üzere iktidara gelen İttihatçılardan ses yoktu. Çünkü onların tek gayesi II. Abdülhamid Han'ı tahtından alaşağı etmek olmuştu. O gidince her şeyin düzeleceğini umuyorlardı.

Oysa felaketler birbirini takip etmeye başlamıştı. Bir anda elden çıkan üç ülkeden sonra, ilk olarak Arnavutluk ve Trablusgarp yangın yerine dönecekti. Bunun sebeplerini İttihatçılar inanılmaz gafletlerle kendi elleriyle hazırlamakta idiler.

İttihatçılar Balkanlardaki çeteci gruplarla işbirliği ederek iktidara gelmişlerdi. İlk yaptıkları iş de oluk oluk Türk kanı döken bu çeteci grupları affetmek olmuştu. Yıldız Sarayı'nı dahi yağma ettirdikleri bu çeteci gruplarla sarmaş dolaş resimler çektiriyor eğlenceler tertipliyorlardı. Hatta meşhur Bulgar çeteci Sandanski ile II. Abdülhamid Han'ın kaldığı Alatini Köşkü bahçesinde eğlenmekten de çekinmemişlerdi.

Hemen her konuda II. Abdülhamid Han'ın uygulamalarının tersine hareket eden İttihatçılar, ilk olarak Balkanlarda İslâm'ın seddi olan Arnavutluk'u perişan etmekle işe başlayacaktı. Bunda yanlış politikaları kadar liyakatsiz kişileri önemli mevkilere getirmeleri de büyük rol oynayacaktır. Nitekim Kosova Valisi Mazhar Bey'in yanlış tutum ve hareketleri Müslüman Arnavutları isyan noktasına getirecektir (1 Nisan 1910).

Hükümetin bilhassa Arnavutların silahlarını toplaması, bir taraftan yeni vergiler koyup diğer taraftan eski borçlarını ödemeye

zorlaması ve yükümlülükleri bulunanları askere çağırması gibi taleplerine Arnavutlar tavrı koymuştu. İttihatçı idarecilerin sert ve İslâm'a karşı lakayt tavırları ile namaz, oruç ve sakal gibi mukaddesattan dahi vergi alacağı yönünde söylentiler huzursuzluk doğurmuştu. Hristiyan Arnavutlar da bu konuda kışkırtıcı rol oynamakta idiler.

Böylece Arnavutluk kısa bir süre içerisinde barut fıçısına dönmüştü. Arnavut mebusları, hükümetin birkaç kararını geri alması halinde isyanı bastıracaklarını ve kardeş savaşını durduracaklarını söylediler. Hristiyan Balkan kavimlerinin tehdidi karşısında Rumeli'de iki Müslüman kavmin Türklerle Arnavutların vuruşmasının ayıp, günah ve akılsızlık olduğunu belirttiler. Bu yerinde ikazlara kulak asmayan İttihat ve Terakki mensupları şiddet ve baskı ile herşeyi çözeceklerine inanıyorlardı.

Bu zihniyet içerisinde bölgeye gönderilen Cavid ve ardından Şevket Turgut Paşalar Müslüman Arnavutlara tavr-ı Hülaguyâne ile acımasızca muamele ettiler.⁴ İzzet-i iman sahibi Arnavutları kadınlarının önünde falakaya yatırıp dayak atıyorlardı. Hasan Basri Bey, "Arnavut'un elindeki silahına bedel yediği dayak yüreğine öyle bir silah soktu ki, bunun tahribi ancak yevm-i haşrin idrakiyle kabildir." demiştir.⁵

Ardından Mahmut Şevket Paşa 82 piyade taburu ile bizzat Arnavutların üzerine yürüdü. Mahmut Şevket Paşa, askere yaptığı konuşmada: "Arnavut kurşun tehdidiyle silahını vermez, ona değnek lazımdır, maksat için beher Arnavut'a kırkar ellişer sopa atmaya mezunsunuz." diyerek⁶ daha fazla şiddete meylediyordu.

Arnavut millî teşkilatları ve okulları kapatıldı. Basına yasak getirildi. Müslüman Arnavutların elindeki tüm silahlar toplandı. Bu tedbirler Müslüman Arnavutların yoğun olarak yaşadıkları Kosova, İşkodra ve Yanya eyaletlerinde tepkilere neden oldu.

Şiddet politikası karışıklıkların bir müddet durulmasını sağladı ise de Müslüman Arnavutlarda devlete ve padişaha karşı güven büyük oranda sarsılmıştı.⁷ İttihatçıların bu tavrı ve davranışlarına en büyük desteğin Alman komutan Goltz Paşadan gelmiş olması ise manidardır.⁸

Bu uygulama, Türklerin, Balkanlarda beraberce hareket edebileceği tek kavim olan Arnavutları gözden çıkardığı şeklinde yorumlanmıştı. Bundan faydalanan ve memnun olanlar ise başta İtalya olmak üzere Türk ve İslâm düşmanı Avrupalı devletler ile Osmanlı'dan ayrılmak sevdasında olan Hristiyan Arnavutlar olmuştu. Zira Müslüman Arnavutlara karşı üstün duruma gelmişlerdi.

Nitekim Müslümanların ezilmesi ile birlikte Arnavutluk'ta Hristiyan Malisörler büyük bir isyan hareketinin fitilini ateşlediler. Bu isyanın başlamasında İtalya'nın payı büyüktü. İtalya, göz diktiği Trablusgarp'a saldırmadan önce Balkanlardaki dostluk ve akrabalık ilişkilerini kullanarak Arnavutluk'ta durumun müsait olduğunu görüp Malisörleri ayaklandırmayı başarmıştı.

Müslüman Arnavutları acımasızca ezen İttihatçılar, şimdi batı dünyası ne der endişesi ile hareket etmeye başlamıştı. Malisörler karşısında acziyete düşüyorlardı. Yaptıkları hatayı anlamış, Müslüman Arnavutlardan yardım dilenir hâle gelmişlerdi. Yaralı Arnavutların gönlünü almak ve Makedonya ile diğer bölgelerdeki unsurları devlete ısındırmak için Sultan Mehmed Reşad'ı üç hafta sürecek Rumeli seyahatine çıkarmaktan başka çare yoktu.

MEŞHED'DE BİR TÜRK PADİŞAHI

Padişah, Evlâd-ı Fatihân diyarına seyahat teklifini ilerlemiş prostat rahatsızlığına ve yaşlılığına rağmen büyük bir şevk ve arzuyla kabul etti. Bu karar kısa sürede hem ülkede hem de Avrupa'da heyecana yol açtı.

Seyahat kararının alınması ile birlikte Osmanlı Hükümeti, ilgili vilâyetlere emirnameler göndererek derhal hazırlıklara başlanmasını istemişti. Karara göre İstanbul-Selanik arası deniz yolculuğu, Barbaros ve Mesudiye zırhlıları ile Gülcemal vapuruyla yapılacak, bir miktar harp ve yolcu gemisi de bunlara refakat edecekti. Filo 5 Haziran 1911 günü Dolmabahçe rıhtımından hareket etti.⁹

Seyahatta Padişah'ın yanı sıra Şehzadeler Ziyaeddin Osman ve Ömer Hilmi Efendiler, Sadrazam Hakkı Paşa, Bahriye Nazırı Mahmud Muhtar Paşa, Dâhiliye Nazırı Halil Bey, Başkâtip Halid Ziya (Uşaklıgil) Bey ve diğer görevliler bulunuyordu.

Barbaros zırhlısının ilk durağı Çanakkale oldu. Bolayır önlerinde demirledikten sonra, Süleyman Paşa ve Yazıcızade türbeleri karşısında durularak şehitler için Fatiha okundu. Karaya çıkan Padişah Çanakkale erkânı ile görüştüktan sonra okullara ve borçlulara dağıtılmak üzere bağışlarda bulundu.

Kafile 7 Haziran günü Selanik'e ulaştı. Karaburun istihkâmlarından atılan 21 pare topla selamlandı. Havanın yağışlı olmasına rağmen ahali Padişayı karşılamak üzere kayıklarla denize çıkmıştı.

Mehmed Reşad Han Selanik'te iken Alâtini Köşkü'nde kalmakta olan II. Abdülhamid Han'ı ziyareti de ihmal etmeyecekti. Ziyarete kendisi adına Başkâtibi Halid Ziya Bey ile II. Ordu Müfettişi Hadi Paşa'yı gönderdi. Padişah, ağabeyinin seyahati farklı yorumlamaması ve ona karşı bir teşebbüs olarak düşünmemesi için bu ziyareti özellikle istemiştir.

Adamlarına, "Biradere gideceksiniz, fakat benden bahsederken 'zât-ı şâhâne' demeyeceksiniz; 'biraderiniz' diyeceksiniz. Ellerini öperim. Selanik'e gelmekliğim mahzâ memleketin selameti nokta-i nazarından seyahatime gösterilen lüzum üzerinedir. Muğber olmamalarını rica ederim!" diye konuşmalarını bilhassa tembihte bulunmuştu.

II. Abdülhamid Han, ziyaretçilerini köşkün dışında ve ayakta karşılamıştı. Namına yapılan tebliği dinledikten sonra, nezaketle: "Zat-ı şahanelerine karşı beslediğim hürmetkârâne hissiyatımı kendilerine te'yîden arz etmenizi rica ederim." demiştir.¹⁰

Abdülhamid Han, seyahat hakkındaki düşüncesini ise "Bu zamanda Rumeli seyahatine teşebbüs buyurmuş olmalarını mahz-ı hikmet addederim. Bu havalinin siyasi durumu malumdur. Türlü türlü hırslara zemin olan bu vilâyetlerde zât-ı şehriyarileri tarafından vukua gelecek bir seyahat her cihetten iyiliğe doğru bir teşebbüstür. Cenab-ı Hak muvaffakun bi'l-hayr eylesin." şeklinde ortaya koymuştur.¹¹

Seyahatin en önemli bölümü Kosova ziyareti olacaktı. Mesajlar buradan verilecekti. Arnavutların kalbi burada kazanılacaktı.

Kosova, Osmanlıların Balkanlarda yerleşmesini hızlandırıp İstanbul'un fethinin kapısını aralayan zaferin adresiydi. Buraların fatihi ve aynı zamanda savaş meydanında şehit düşen ilk Osmanlı padişahı olan Murad-ı Hüdavendigâr'ın hatırasını barındırmaktaydı.

Arnavutlar kendilerini İslâm diniyle tanıştırdığı için Murad Hüdavendigâr'a büyük hayranlık duyarlardı. Bu yönüyle Meşhed-i Hüdavendigâr Türklüğün, İslâmlığın ve ikisini mezceden Osmanlılığın simgesi olarak görülüyordu. Balkan Türklüğünün kalbi gibiydi. Meşhed, Avrupa'ya düzenlenen seferler sırasında Osmanlı ordusunun uğramadan geçmediği bir ziyaretgâh halini almıştı.

Kosova'da Cuma namazının kılınacağı alan önceden hazırlanmıştı. Sultan Murad türbesinin karşısındaki tepeye hünkâr için otağ ile mahfil-i hümayun olmak üzere bir de çadır kurulmuştu. Mahfilin sağ tarafına minber ve mihrap ile bir kürsü yerleştirilmişti. Minberin kenarları Mukaddes Emanetler hazinesinden getirtilen örtülerle süslenmişti.

Namazdan sonra Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa kürsüye çıkarak önce Padişah'ın nutkunu okudu. Padişah'ın mesajı okundukça topluluk sık sık "Padişahım çok yaşa!" ve "Baba" nidaları ile ortalığı inletiyordu.

Sadrazam ve bazı devlet adamlarının konuşmalarından sonra Meşhed'de ziyaretin anısına yapılmasına karar verilen Reşadiye Medresesi'nin temeli atıldı.

O gün Kosova Ovası'nda cemaatin yüz bin ila üç yüz bin arasında olduğu rivayet edilir. Meşhed'de bulunan Binbaşı Cafer Tayyar Bey, o günü şöyle anlatmıştı:

"Kosova sahrasında yüz binin çok üstünde cemaatle kıldığım o muazzam Cuma namazı hâlâ kalbimdedir. Arnavutlar dertlerini bir tek kelimeye sıkıştırarak 'Baba! Baba!' diye bağıryorlardı. Ölürlen bile kolaylıkla gözyaşı dökmeyen bu halk, Padişah'ın etrafına toplanmış durmadan ağlıyorlardı."¹²

İhtiyar ve muhakkak çok merhametli, terbiyeli bir zat olan Sultan Reşad da vaziyetini ve mevkiini unutmuş gözyaşı döküyordu.

Arnavutluk isyanları sırasında 82 piyade taburunun sağlayamadığı sükûneti halife sıfatıyla Padişah'ın bir gezisi ve bir görünüşü temin etmiş gözüküyordu.

Kosova'da padişahlarını gören Slav, Türk, Rum, Bulgar, Arnavut tüm unsurlar, aralarındaki etnik, siyasi, dinî ve ideolojik farklılıkları, anlaşmazlıkları ve husumeti unutarak bir bayram sevinci yaşamakta idiler.

Onlara bunu yaşatan, asırlardır kendilerine büyük bir huzur veren Osmanlı idaresi ve padişahların baba şefkati idi.

İttihatçılar, idarede en ufak bir kudreti dahi bulunmayan Mehmed Reşad Han'ın şahsında, Balkan halklarının nasıl aşk ve şevkle toplandıklarının gerçek mahiyetini anlamıyorlardı.

Kendilerinin II. Abdülhamid Han'ı düşürmek, padişahların gücünü kırmakla nelerin yolunu açtıklarına karşı kör idiler.

Bunu göremedikleri içindir ki bir sene sonra bütün bu söylenen zaferden eser kalmayacaktır.

Öte yandan Padişah, Müslüman ve gayrimüslim ayrımı yapmadan okullara, camilere, hayır kurumlarına, fukaraya, zor durumdaki esnafa, kanaat önderlerine ve bazı borçlu şahıslara ihsan ve yardımlarda bulunmuştur.

Gördüklerinden oldukça duygulanan Emniyet Müdürü Galip Paşa'nın, Osmanlı tarihinin böyle bir manzarayı yazmadığını söylemesi üzerine Padişah:

“Cenab-ı Hak hüsnüniyet erbabına muvaffakiyet ihsan buyurur. Benim hüsnüniyetim vardır. Cenab-ı Hak'tan daima muvaffakiyet ümit ederim. Tarihimizde hükümdarlara ait pek çok misal mevcuttur. Fakat o zamanlar hükümdarlık vezâifi ile iktifa edilirdi. Ben ise hükümdarlık ve saltanatı eğer Cenab-ı Allah imkân ihsan buyurursa en ziyade babalık yapmak suretiyle ifa etmek isterim.”¹³

Mehmed Reşad Han bu ifadesiyle gücünün sadece buna yettiğini, onu da layık-ı vechiyle yapmaya çalıştığını belirterek başka bir salahiyetinin olmadığını da bildirmiş bulunuyordu.

Seyahatin tamamlanmasıyla birlikte ziyaretçileri taşıyan filo, 24 Haziran günü Selanik'ten hareket ederek, 26 Haziran Pazartesi günü

İstanbul'a ulaştı. Karşılama ve şatafat yine parlaktı. Bütün vapurlar düdüklerini çalmış, saltanat gemilerinden toplar atılmıştı. Devlet erkânı, İttihat ve Terakki kulüpleri, sivil toplum kuruluşları, eğitim kurumları ve öğretim kadrosu ile öğrenciler önceden organize edilmişlerdi.

İttihat ve Terakki Fırkası göz boyama merasimini en mükemmel şekilde icra ediyordu.

Kıtalar fetheden Yavuz Sultan Selim Han İstanbul'a kimselere görünmeden girmişti.

O, bunları görmüş olsaydı ne düşünür ne söylerdi acaba?

Reşad Han'ın Rumeli seyahati sebebiyle gazeller yazılmış, tarihler düğülmüştür. Bunu yapanlardan biri de Kosova merkez nâibi Yenişehirli Hüseyin Şevket Efendi'dir. Şairin mahlasının da geçtiği şiirindeki son bölüm şu şekilde idi:

Meşhed-i pâki ziyaret etti şâh-ı muhterem
Medrese vaz'-ı esası oldu gayet muhteşem
Eyle ey Şevket samimi bir dua-yı muntazam:
Kâmrân olsun Reşâd Han milletin ikbâline
Hizmet etsin her zaman ümîd-i istikbâline¹⁴

TRABLUSGARP

İttihat ve Terakki idaresinin hatalı adımları sadece Arnavutlukla sınırlı kalmayacaktı. Trablusgarp'ta gösterilen gaflet, ihanet boyutuna vararak koskoca bir ülkenin yitirilmesine yol açacaktı. İtalyanlar Arnavutluk'ta isyanları desteklerken kendileri Trablusgarp'a çıkarma yapmanın hazırlığında idiler.

Trablusgarp'ı İspanyollar, 1510 yılında mahallî Arap emirlerinden almışlardı. Ülke, 1523 yılında ise Saint Jean Şövalyeleri'nin eline geçmişti. Turgut Reis, 1551 yılında, Trablusgarp'ı bu şövalyelerden fethederek Osmanlı topraklarına dâhil etmişti. Kanuni Sultan Süleyman kendisini ölünceye kadar ülkenin beylerbeyliğine tayin etmişti. 1565'de Maltâda şehit düşen bu büyük Türk amirali vasiyeti üzerine Trablus'ta defnedilmişti.¹⁵

Trablusgarp, fethinden itibaren Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki faaliyetlerinde önemli bir merkez haline gelmiştir. Akdeniz'in bir Türk gölü haline gelmesi sürecinde çok büyük bir öneme sahip olmuştur. 18. asrın başlarında ise şehir, burada görev yapan Yeniçerilerin oluşturduğu Kuloğulları tarafından idare olunmaya başlandı. Bu dönemde Trablusgarp'ın Osmanlı merkezî yönetimi ile idarî bağları zayıflamaya başlamıştı.

1830 yılında Cezayir'in Fransa tarafından işgal edilmesinin ardından benzeri bir durumun Trablusgarp için de olabileceği korkusu ile Osmanlı yönetimi harekete geçmiş ve Trablusgarp'a kuvvet göndererek Kuloğullarının merkezî yönetimden ayrı ve keyfî yönetimine son vermiştir.

Böylece Trablusgarp valileri eskiden olduğu gibi doğrudan İstanbul'dan atanmaya başlandı. Bu valiler Trablusgarp üzerinden Afrika içlerine doğru Osmanlı hâkimiyetinin genişlemesi için ciddi bir çaba içerisine girmişlerdir. Zira bu dönem bilhassa İngilizler ile Fransızların Afrika'yı sömürge yaptıkları bir devirdi.

Mithat Paşa ve ekibinin II. Abdülhamid Han'ı mecbur bıraktıkları 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı, büyük bir hezimetle noktalanmıştı. Bunun neticesinde Tunus, Fransa tarafından işgal edilince, İtalyanlar da Trablusgarp'ı ele geçirmek için fırsat kollamaya başlamışlardı.

II. Abdülhamid Han, İtalyan devlet adamlarının teşebbüslerini dikkatle takip etmekteydi. Birtakım diplomatik faaliyetlerin ötesinde askerî tedbirleri de almakta gecikmedi. İlk olarak on bin civarındaki asker mevcudunu yirmi bine çıkardı. Bu arada Kuloğulları teşkilatını yeniden düzenleterek ihtiyaç halinde 40-50 bin kişilik kuvvet çıkarabilecek hale getirdi. Bölgeye daima müşir rütbesindeki tecrübeli valileri göndermekteydi.

Yine bölgede nüfuzu çok yüksek olan Senusilerle yakın irtibat kurarak onları devlete bağlı hâle getirdi. Kendilerine top, silah ve cephane gönderdi. Padişah bilhassa Fransızlara karşı büyük bir mücadele veren Seyyid Ahmed Şerif'e el altından oldukça fazla destek sağlamaktaydı.¹⁶

BU NASIL BİR İHANET?

II. Abdülhamid Han'ın idareden el çekmesi ile birlikte İttihat ve Terakki liderleri kendilerine yakın isimleri idarenin başına getirmeye başlamışlardı. Nitekim Hüseyin Hilmi Paşa'nın yerine sadrazamlığa, İttihat ve Terakki Fırkası'nın gözdesi Roma eski elçisi İbrahim Hakkı Paşa getirildi. İbrahim Hakkı Paşa'nın İtalya'yı çok iyi tanıyor olmasından dolayı daha iyi tedbirler alabileceği tahmin ediliyordu. Oysa onun gelir gelmez başlattığı uygulamalar bu işin gerisinde başka ellerin varlığını ortaya koyacaktı.

Hakkı Paşa sadarete gelir gelmez II. Abdülhamid Han'ın Trablusgarp için aldığı bütün tedbirler ortadan kaldırılmaya başlamıştı. Sanki bir el Trablusgarp'ı İtalya'ya peşkeş çekmek için hazırlıyordu.

İtalyanlara karşı en zinde ve vurucu güç olarak hazırlanan Kuloğulları teşkilatı kapatıldı.

İtalyanların teşebbüsleri belli iken işgalden birkaç ay önce bölgede bulunan askerlerin büyük bir kısmı Yemen isyanları bahane edilerek o bölgeye kaydırıldı (12 Eylül 1909).

İtalya'ya Trablusgarp vilâyetinde yeni bir liman yapımı imtiyazı tanındı.

II. Abdülhamid Han döneminde bölgedeki yerel güçler için tahsis edilen silahlar yeni modelleri ile değiştirilmek amacıyla toplanıp merkeze gönderildi. Oysa gelmesi beklenen modern silahlar bir türlü gelmeyecekti. Böylece bölge halkı kurdun karşısında kuzuya dönmüştü.

Öte yandan II. Abdülhamid Han devri ve öncesinde bölgede görevli subaylar genellikle yerel dilleri ve bölge coğrafyasını çok iyi bilen kişilerden seçiliyordu. II. Meşrutiyetle birlikte Türkçe'nin dışında dil bilmeyen ve bölge coğrafyasına hiç hâkim olmayan kişiler görevlendirilmeye başlandı. İttihatçılar Türkçe konuşunca bölgeyi kurtaracaklarını sanıyorlardı.

15 Mayıs 1910 tarihinde ilgili birimlere gönderilen bir talimatta, Osmanlı sahillerini gezecek olan İtalyan Deniz Filosu'na bu gezilerinde kolaylık gösterilmesi isteniyordu. Hâlbuki İtalyan Deniz

Filosu'nun bu gezisi, kısa süre sonra saldırıya geçecekleri Osmanlı sahillerine yönelik bir keşif hareketi idi.

Bütün bu gelişmeler İtalya'nın Trablusgarp'ı işgal hazırlığının son aşamasına geldiğini gösteriyordu. Lakin bu sırada iktidardaki İttihat Terakki Hükümeti, gaflet ve hatta ihanete varan bir vurdum-duymazlık içerisindeydi.

Bu arada İtalyanların Trablusgarp'ı işgal etmeye yönelik faaliyetleri hakkında çeşitli raporlar ve telgraflar Meclis'e ulaştırılmaktaydı. Bu raporlardan bir tanesi de Trablusgarp valisi İbrahim Paşa'ya aitti. Paşa, yönetimin derhal tedbirler alması gerektiğini aksi takdirde Trablusgarp'ın kaybedilebileceğini belirtmekte idi.¹⁷

İtalyanlar, İbrahim Paşa'nın Trablusgarp'taki nüfuzunu ve tesirini anlamışlardı. İttihatçı Hükümete, İbrahim Paşa'nın görevden alınması için yoğun baskılarda bulunmaya başladılar. Bu teşebbüsler neticesinde İtalyanların ekmeğine yağ sürecektir son adım da atıldı ve İbrahim Paşa, Ağustos 1911'de görevinden alındı.¹⁸

Yerine atanan Bekir Sami Bey'in ise Trablusgarp'a gitmek için hiç acelesi yoktu. O kadar ağırdan alıyordu ki İtalyanlar Trablusgarp'ı işgale başladığında o hâlâ İstanbul'da bulunuyordu. Hatta Trablusgarp'a ne zaman gideceğini soran bir muhabire şahsî işleri dolayısıyla Tokat'a uzun bir seyahat yapmak durumunda kaldığını belirtirken İtalya konusunda kaygıların gereksizliğini zira İtalya'nın Trablusgarp'ı işgalinin mümkün olmadığını ifade etmişti.¹⁹

Böylece İtalyan saldırısı öncesi İttihat ve Terakki Hükümeti Trablusgarp'ı valisiz, kumandansız, büyük ölçüde askersiz ve silahsız bırakmış bulunuyordu.

Bir anlamda II. Abdülhamid Han'ın gidişiyle devlete hâkim olanlar, ilk olarak 360 yıllık Türk yurdu Trablusgarp'ı işgale açık hale getirerek buyurun alın diyordu!

“İngiliz ve Ruslar Reval'de toplandılar Osmanlı'yı paylaşıyorlar” diye dünyayı ayağa kaldıran İttihatçıların kahraman(!) liderleri nereye kaybolmuşlardı. Arslanlar neden kediye dönmüştü? Turgut Reis'in emanetinin onlar nazarında hiç mi bir değeri yoktu?

SAVAŞ GELİYORUM DİYOR!

İttihatçılara göre İtalya'nın Trablusgarp'ı işgal etmesi imkânsızdı. Zira İtalya'nın Trablusgarp ile ilgili bütün talepleri karşılanmıştı. Dost oldukları Almanya'nın, İtalya'nın Trablusgarp'ı işgale kalkışmasını mutlaka engelleyeceği düşüncesinde idiler. Yine İttihatçılara göre Tunus meselesinden dolayı araları iyi olmayan Fransa da İtalya'nın Tunus'a komşu olmasını istemeyeceğinden bu teşebbüsüne karşı duracaktır. Bingazi'nin Mısır'a verilmesini isteyen İngilizler de bu konuda İtalya'yı istemeyecektir. Nihayet Avusturya-Macaristan da İtalya ile iyi ilişkiler içinde olmadığından yalnız kalmaya mahkûm olup harekete geçmesi mümkün değildir.²⁰

Hâlbuki İtalyanlar uzun süredir Almanya, Fransa, İngiltere, Rusya ve Avusturya ile diplomasi faaliyetlerini yürütmüş ve taraf-sızlıklarını temin etmiş bulunuyordu. İtalyan kamuoyu ve basınında İtalya'nın 1911 yılı içinde Trablusgarp'ı işgal edeceği yönünde haberler ve söylentiler ayyuka çıkmıştı. İttihatçılar II. Abdülhamid Han dönemi istihbaratını lağvetmiş bulduklarından düşmanlarından gelen haberlere inanmaktan öte bir çareleri yoktu.

Hatta İtalyanların Trablusgarp'a müdahale edecekleri hakkında pek çok kanaldan gelen uyarı haberlerine rağmen Sadrazam Hakkı Paşa, savaş ilânından üç gün önce mecliste yaptığı konuşmada Türk-İtalyan ilişkilerinin dostça bir seyir takip ettiğini ifade ederek İtalya'nın kesinlikle Trablusgarp'a saldırmak gibi bir düşüncesi olmadığı teminatını vermişti.²¹

İtalyanlar Trablusgarp'ı işgal için hazırlıklar yaparken Sadrazam İbrahim Hakkı Paşa ne işler çevirmekteydi? Kaynaklar Hakkı Paşa'nın faaliyetlerinden şöyle bahsetmekte idiler:

“İbrahim Hakkı Paşa'nın, sadrazam olduğu zamanlarda sadaretten çıktıktan sonra en mühim işi akşam Beyoğlu'nda yaya dolaşmaktır. Tiyatrolara ve münasebetsiz eğlence yerlerine gitmektir. Argo tabirle piyasa etmektir. Nihayet meşhur Lebon Pastanesi'nde ya da başka bir yerde sokaktaki vatandaş gibi oturup içmek ve briç oynamaktır. O, bütün bu rahat hareketlerine ve özel hayatındaki sıra dışı yaşantısına karşı yapılan uyarılara ise 'alışşınlar' demekte idi.

Bu sözleri ise Osmanlı kamuoyunu büsbütün aleyhine çevirmeye yetiyordu.”²²

Nihayet Paşa'nın, İtalya'nın savaş ultimatomu verdiği sıradaki hali artık sadarete kalamayacağını kesin bir işareti olacaktı. Şöyle ki:

“İtalyan ultimatoma dair Roma sefaretinden gelen telgraf kendisine, jandarma tensikatı için Türkiye hizmetine alınmış olan İtalyan generalinin evinde briç oynamakla meşgul iken getirilmişti. O, oyuna devam etmek için zarfı açıp okumamıştı. Fakat işten haberdar olan generalin hanımının ısrarıyla zarfı açarak hakikati öğrenmiştir.”

Paşa'yı teselli etmek ve üzülmemesini söylemek de yine İtalyan general ile hanımına düşmüştür.²³

Hakkı Paşa'ya toz kondurmak istemeyenler bu gerçeğe bir türlü inanmak istememektedir. Nitekim İbnülemin Mahmut Kemal bu hususu değerlendirirken:

“Hakkı Paşa gibi zeki ve muktedir bir zata isnat etmeğe gönlümün razı olmadığı bu vaka hakikate muvafık ise fecaatini “teseyyüp ve ihmal” kelimeleri tarif edemez. Bu, her şeyden evvel birkaç suretle vazifeye ihanet ve devlet ve millete karşı -fart-ı gafletle karışık- hıyanet ad olunmak zaruridir.”²⁴

Zeki ve muktedir olunca hıyanet ve ihanet içinde olmaması mı icap ediyor anlaşılıyor. İtalyanlar Trablusgarp'ı almak için dünya umumi efkârını gezip büyük devletleri tarafına çekerken İttihatçılar ne yapmıştı ona bakıyorlar. II. Abdülhamid Han'ın Trablusgarp'ın korunması yolundaki attığı adımları nasıl battal ettiklerini konuşmuyorlar. Roma umumhanelerinde ve birahanelerinde gezen bir adamı -ki bu alışkanlıklarını Beyoğlu'nda sürdürmeye de devam etmiştir- zeki ve muktedir diyerek koruma kollama sevdasındalar.

Üç gün sonra savaş başladığı haberinin alınması karşısında Hakkı Paşa bir gerçeği ifade ile:

“Eskiden bizim durumumuza düşenin kafası vurulurdu” diyerek istifa etti.²⁵

Hakkı Paşa'nın yerine daha önce yedi defa Sadrazam olmuş Said Paşa, hükümeti kurdu. Bu şahıs II. Abdülhamid Han'ın neredeyse